

บทที่ 2

ปริทัศน์วรรณกรรม

การศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับความต้องการหัวข้อเรื่องภาษาไทยสาขาภาษาศาสตร์ของผู้ใช้ห้องสมุดคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล จะนำเสนอตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

- การวิเคราะห์เรื่อง
- ภาษาพรรณานี้
- หัวเรื่อง
  - ความหมายและความสำคัญ
  - ประเภทของหัวเรื่อง
  - ลักษณะทางภาษา
  - คู่มือกำหนดหัวเรื่องภาษาไทย
- คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
- ห้องสมุดคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
- งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์เรื่อง

การวิเคราะห์เรื่อง (Subject analysis) หมายถึง การวิเคราะห์และตรวจสอบแนวคิดหรือเนื้อหาสำคัญของทรัพยากรสารสนเทศ และกำหนดออกมาเป็นศัพท์พรรณานี้ด้วยภาษาพรรณานี้ภาษาใดภาษาหนึ่ง โดยใช้คู่มือระบบ (System vocabulary) ที่ห้องสมุดหรือสถาบันเลือกใช้ในการกำหนดศัพท์ ศัพท์พรรณานี้ที่กำหนดเปรียบเสมือนเครื่องมือช่วยค้นและเป็นจุดเข้าถึงสารสนเทศ (Lancaster, 1998: 5-6 ; Taylor, 2006: 19)

การวิเคราะห์เรื่องมีขั้นตอนการปฏิบัติสำคัญ 2 ขั้นตอน (Lanbridge, 1989: 89 ; Lancaster, 1998: 8-9 ; Chowdhury, 2004: 56-71 ; Sauperl, 2004: 59) ดังนี้

1. การวิเคราะห์แนวคิดสำคัญของทรัพยากรสารสนเทศ (Conceptual analysis) ได้แก่ การวิเคราะห์ แยกแยะ ซึ่งระบุเนื้อหาสำคัญของทรัพยากรสารสนเทศว่าเกี่ยวกับอะไร โดยวิเคราะห์ให้ครอบคลุม

คลุมแนวคิดสำคัญทั้งหมด อาจจะกำหนดเป็นภาษารวมชาติหรือศัพท์อิสระที่เรียกว่า "หัวเรื่องชั่วคราว" (Tentative headings) ไว้ก่อน

2. การถ่ายทอดหรือสร้างตัวแทนของแนวคิดสำคัญนั้นเป็นศัพท์ดรรชนี (Translation) โดยการนำแนวคิดสำคัญหรือหัวเรื่องชั่วคราวมาตรวจสอบกับคู่มือที่กำหนดใช้ เพื่อให้ได้ศัพท์ดรรชนีที่เป็นมาตรฐานและมีความเป็นเอกภาพทั้งในด้านรูปแบบและลักษณะการใช้ภาษา

คุณภาพของศัพท์ดรรชนีที่กำหนดขึ้นแทนเนื้อหาของทรัพยากรสารสนเทศแต่ละรายการขึ้นอยู่กับปัจจัยในการทำดรรชนี (Pao, 1989: 62-93 ; Lancaster, 1998: 22-27 ; Cleveland, 2001: 187-189) ดังต่อไปนี้

1. ความถูกต้อง (Accuracy) ในการทำดรรชนี ความถูกต้อง เกิดจากขั้นตอนทั้ง 2 ขั้นตอนดังกล่าวข้างต้น คือ ผู้ทำดรรชนีสามารถวิเคราะห์เนื้อหาหรือแนวคิดสำคัญของทรัพยากรสารสนเทศได้ถูกต้อง ซึ่งผู้ทำดรรชนีจะต้องมีความรู้และเข้าใจในเนื้อหา และสามารถแปลแนวคิดเป็นศัพท์ดรรชนีได้ถูกต้อง

2. ความสม่ำเสมอ (Consistency) คือ ความสม่ำเสมอในการกำหนดศัพท์ดรรชนีให้กับทรัพยากรสารสนเทศที่มีเนื้อหาเดียวกันระหว่างผู้ทำดรรชนี และสม่ำเสมอทุกครั้งที่ทำดรรชนี ปัจจัยด้านนี้ขึ้นอยู่กับระดับการศึกษา ประสบการณ์ของผู้ทำดรรชนี คู่มือที่ใช้ในการกำหนดศัพท์ดรรชนี ความยากง่ายของเนื้อหา และระยะเวลาในการทำดรรชนี

3. นโยบายหรือรูปแบบการทำดรรชนีของห้องสมุด (Indexing policy) ได้แก่

3.1 การครอบคลุมศัพท์ดรรชนีอย่างเพียงพอ (Exhaustivity) คือ จำนวนศัพท์ดรรชนีที่กำหนดให้แก่ทรัพยากรสารสนเทศแต่ละรายการ ควรครอบคลุมแนวคิดสำคัญของทรัพยากรสารสนเทศครบถ้วนสมบูรณ์ทุกด้าน แต่ไม่ควรทำศัพท์ดรรชนีมากเกินไปเกินความต้องการของผู้ใช้ หรือควรกำหนดเท่าระดับความสนใจของผู้ใช้

3.2 ความเฉพาะเจาะจง (Specificity) คือ การสร้างศัพท์ดรรชนีให้มีความเฉพาะเจาะจงตามความสนใจของผู้ใช้ เช่น ห้องสมุดเฉพาะที่ผู้ใช้เป็นนักวิชาการหรือนักวิจัย ควรกำหนดศัพท์ดรรชนีที่เป็นคำเฉพาะเจาะจง เจาะลึกหลายคำ เพื่อให้ผู้ใช้สามารถสืบค้นสารนิเทศได้ตรงความต้องการและตรงประเด็นดีกว่าการใช้ศัพท์กว้างศัพท์เดียวซึ่งอาจทำให้ผู้ใช้ไม่ได้สารนิเทศที่ต้องการ การสร้างศัพท์ดรรชนีให้เฉพาะเจาะจงอาจใช้วิธีการรวมศัพท์หลายคำเข้าไว้ด้วยกัน โดยใช้วลีหรือกลุ่มคำที่มีคำสันธานหรือบุพบทเชื่อม หรือการสร้างศัพท์ในลักษณะหัวเรื่องใหญ่ที่มีหัวเรื่องย่อยประกอบ

ในการทำดรรชนี ปัญหาที่พบบ่อยเกิดจากผู้ทำดรรชนีไม่มีความรู้และขาดความเข้าใจในเนื้อหา การตีความผิด การละเว้นเนื้อหาสำคัญบางส่วนของเอกสารทำให้มีตัวแทนเนื้อหาไม่ครบถ้วน ปัญหาการถ่ายทอดแนวคิดหรือเลือกใช้ศัพท์ดรรชนีผิด และปัญหาเกี่ยวกับความขาดแคลนศัพท์ดรรชนีที่ตรงกับเนื้อหาของทรัพยากรสารนิเทศ (Lancaster, 1998: 80)

ภาษาดรรชนี

ภาษาดรรชนี (Indexing language) คือ ภาษาที่ใช้ในการค้นคืนสารนิเทศ เป็นคำรวมสำหรับเรียกคำศัพท์ทุกประเภทซึ่งกำหนดขึ้นแทนแนวคิดหรือเนื้อเรื่องของสารนิเทศ (อัมพร ทีชะระ, 2538: 60) ภาษาดรรชนีจึงเป็นตัวแทนของเนื้อหา เป็นจุดเข้าถึงสารนิเทศ และเป็นองค์ประกอบสำคัญในการค้นคืนสารนิเทศ เนื่องจากภาษาดรรชนีเป็นสื่อกลางในการสื่อสารระหว่างผู้แต่งซึ่งเป็นผู้ผลิตสารนิเทศกับผู้ค้นคืนซึ่งเป็นผู้ใช้สารนิเทศ โดยมีผู้ทำดรรชนีเป็นผู้เชื่อมโยงหรือถ่ายทอดแนวคิดของผู้ผลิตสารนิเทศให้เหมาะสมและตรงตามความต้องการของผู้ใช้สารนิเทศ (Lancaster, 1986: 3 ; Pao, 1989: 6-7, 102 ; Foskett, 1996: 5-7) ภาษาดรรชนีจำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. ภาษาธรรมชาติ (Natural language) คือ การใช้ศัพท์ดรรชนีตามที่ปรากฏในสารนิเทศ หรือการดึงคำสำคัญในสารนิเทศมาเป็นศัพท์ดรรชนี ซึ่งศัพท์ที่ออกมาจากภาษาธรรมชาติเรียกว่า "ศัพท์อิสระ" ได้แก่ ชื่อบุคคล ชื่อเรื่อง คำสำคัญจากชื่อเรื่อง บทคัดย่อ และเนื้อเรื่องของสารนิเทศ (Foskett, 1996: 35-40) ศัพท์อิสระมี 2 ประเภท ดังนี้

1.1 คำสำคัญ (Keyword) มีหลายลักษณะ (อัมพร ทีชะระ, 2546: 73 ; Sears' List of Subject Headings, 2004) โดยทั่วไปมักเป็นคำนาม ได้แก่ คำสามัญนาม หมายถึง คำเรียกสิ่ง

ต่าง ๆ ทั่วไป เช่น นักเรียน อาหาร คำวิสามานยนาม หมายถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะ หรือ ชื่อเฉพาะ เช่น ขนมครก ฝรั่งเศส เป็นต้น คำสำคัญอาจอยู่ในลักษณะนามวลี หมายถึง กลุ่มคำที่ประกอบด้วยคำนามซึ่งเป็นคำหลักและคำอื่น ๆ เป็นคำขยาย เช่น แผนการรักษา ยาเม็ดฟองฟู กริยาวลี หมายถึง กลุ่มคำที่ประกอบด้วยคำกริยาเป็นคำหลักและคำอื่น ๆ เป็นคำขยาย เช่น เกษียณอายุราชการ และคำทับศัพท์ภาษาต่างประเทศตามที่ปรากฏในเนื้อหาของทรัพยากรสารสนเทศ เช่น อิมัลชัน โปรตีนรีกัล เมทริกซ์ เป็นต้น

1.2 สารสังเขปหรือบทคัดย่อ เป็นงานเขียนเชิงพรรณนาที่มีความสั้น กระชับ ครอบคลุมข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้อง และใช้เป็นตัวแทนของทรัพยากรสารสนเทศได้ (ชลธิชา สุทธินิรันดร์กุล, 2546: 29)

การทำดรรชนีโดยใช้ภาษาธรรมชาติหรือศัพท์อิสระสามารถสื่อสารให้ผู้เข้าใจได้ดี และตรงประเด็นเนื่องจากเป็นภาษาที่ดึงออกมาจากเอกสาร และยังเป็นการประหยัดเวลา แรงงาน และค่าใช้จ่ายในการบันทึกข้อมูลของผู้ทำดรรชนี ผู้ใช้สามารถสืบค้นสารนิเทศได้ง่ายด้วยภาษาของตนเอง ไม่มีความยุ่งยากหรือซับซ้อน แต่มีข้อเสียคือศัพท์อิสระจะรวมคำหลากหลายรูปแบบไว้ด้วยกันอาจจะทำให้สื่อความหมายไม่ชัดเจน คลุมเครือ ไม่มีความกระชับ ผู้สืบค้นจะต้องมีความรู้หรือมีภูมิหลังในเรื่องที่จะสืบค้น เนื่องจากศัพท์อิสระอาจมีคำพ้องความหมาย หรือเป็นคำศัพท์ที่ใช้ในสาขาวิชา ผู้ค้นคืนสารนิเทศจึงต้องค้นจากคำศัพท์ทุกคำที่มีความหมายเหมือนกันหรือใกล้เคียงกัน ทำให้เสียเวลา และอาจมีข้อมูลบางส่วนขาดหายไปเนื่องจากใช้ศัพท์ดรรชนีไม่ตรงกับเอกสาร (Meadow, 1992: 37-38) ตัวอย่างเช่น

คำที่มีความหมายตรงกัน เช่น โคน และ วัว

คำที่มีหลายความหมาย เช่น ทับทิม หมายถึงพืช, อัญมณี

คำที่สะกดต่างกัน เช่น ดรรชนี และ ดัชนี, คลินิก และ คลินิก

คำที่เป็นศัพท์บัญญัติกับคำที่ใช้ตามความนิยม เช่น มลพิษ และ มลภาวะ

2. ภาษาควบคุม (Controlled language) คือ ภาษาดรรชนีที่กำหนดขึ้นอย่างมีหลักเกณฑ์ เพื่อความเที่ยงตรงในการจัดทำดรรชนี ศัพท์ดรรชนีที่สร้างจากคู่มือ เรียกว่า "ศัพท์ควบคุม" เมื่อนำศัพท์ควบคุมนั้นไปสืบค้นจะได้รับสารนิเทศที่ตรงกับความหมายของศัพท์ควบคุมที่กำหนดโดยไม่มีเรื่องอื่นปะปนอยู่ (Lancaster, 1986: 7 ; Aluri, Kemp, and Bool, 1991: 33) วัตถุประสงค์ของ

การทำดรรชนีด้วยศัพท์ควบคุมคือ การกำหนดให้ศัพท์ดรรชนีหนึ่งคำทำหน้าที่ควบคุมคำศัพท์อื่น ๆ ที่มีความหมายเหมือนกัน หากเป็นคำพ้องรูปจะระบุความแตกต่างโดยใส่ความหมายสั้น ๆ ไว้ในเครื่องหมายวงเล็บ และสามารถทำรายการโยงคำที่มีความหมายใกล้เคียง กว้างกว่า หรือแคบกว่า ไปยังศัพท์ควบคุมได้ (Lancaster, 1998: 15)

ศัพท์ควบคุมจะมีการควบคุมด้านความหมาย (Semantics) และ ความสัมพันธ์ (Syntax) (อัมพร ทีชะระ, 2538: 60-61 ; Foskett, 1996: 113-114) ดังนี้

2.1 การควบคุมความหมาย โดยระบุคำที่กำหนดให้ใช้เป็นศัพท์ดรรชนีไว้อย่างชัดเจนและกำหนดความหมายไว้อย่างเฉพาะเจาะจงตามศัพท์บัญญัติหรือศัพท์มาตรฐาน

2.1.1 คำพ้องความหมาย (Synonyms) หรือคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันจะควบคุมให้ใช้ศัพท์ดรรชนีเพียงคำเดียว เช่น

โค, วัว กำหนดให้ใช้ "โค" เป็นศัพท์ดรรชนี

ผู้หญิง, สตรี กำหนดให้ใช้ "สตรี" เป็นศัพท์ดรรชนี

เศรษฐกิจ, สถานการณ์เศรษฐกิจ กำหนดให้ใช้ "ภาวะเศรษฐกิจ" เป็นศัพท์ดรรชนี

2.1.2 คำพ้องรูป (Homographs) หรือคำที่มีความหมายคลุมเครือ ไม่ชัดเจน จะมีคำอธิบายเรื่องในเครื่องหมายวงเล็บว่าหมายถึงเรื่องใด เช่น

กระท่อม (พืช) หรือ กระท่อม (ที่อยู่)

ทับทิม (พืช) หรือ ทับทิม (อัญมณี)

เงาะ (พืช) หรือ เงาะ (ชนพื้นเมือง)

2.2 การควบคุมลักษณะทางภาษาของคำหรือวลีที่ใช้เป็นศัพท์ดรรชนี เช่น คำนาม นามวลี กริยาวลี เป็นต้น และการควบคุมการใช้ศัพท์ภาษาอังกฤษในรูปเอกพจน์หรือพหูพจน์ การสะกดคำตามแบบอังกฤษหรืออเมริกัน

ภาษาควบคุมมี 3 ประเภท ได้แก่ หัวเรื่อง ศัพท์สัมพันธ์ และระบบการจัดหมู่ ซึ่งจัดเป็นเครื่องมือสืบค้นของผู้ใช้และเป็นเครื่องชี้ตำแหน่งหรือสถานที่ปรากฏ ที่จัดเก็บของทรัพยากรสารสนเทศ

ในห้องสมุด โดยที่หัวเรื่องจะเป็นการระบุเนื้อหา ศัพท์สัมพันธ์เป็นการระบุเนื้อหาที่เป็นศัพท์ควบคุม และคำศัพท์ที่มีความสัมพันธ์หรือเชื่อมโยงกันด้านความหมายที่กว้างกว่า แคบกว่า หรือคำที่เกี่ยวข้อง ส่วนระบบการจัดหมู่ เป็นสัญลักษณ์ตัวเลขหรือพยัญชนะที่แสดงลำดับความคิดและโครงสร้างของเนื้อหา ซึ่งจะมีความแตกต่างกันไปตามระบบการจัดหมู่แต่ละระบบ เช่น ระบบทศนิยมดิวอี้ใช้สัญลักษณ์ตัวเลข 000-900 ระบบหอสมุดรัฐสภาอเมริกันและระบบหอสมุดแพทย์แห่งชาติอเมริกัน ใช้สัญลักษณ์เป็นพยัญชนะและตัวเลข เพื่อเป็นภาษาควบคุมแทนเนื้อหาสารนิเทศสาขาต่าง ๆ

หัวเรื่อง (Subject headings)

ความหมาย

คำว่า "หัวเรื่อง" มีผู้ให้ความหมายไว้ในที่ต่าง ๆ ดังนี้

หัวเรื่อง คือ คำหรือวลีที่กำหนดใช้แทนเนื้อเรื่องของหนังสือแต่ละเล่ม หัวเรื่องส่วนมากเป็นคำที่สั้นได้ใจความ และมีความหมายเฉพาะอย่างเด่นชัด (สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย, 2530)

หัวเรื่อง คือ คำ กลุ่มคำ หรือวลีที่กำหนดขึ้นใช้อย่างมีหลักเกณฑ์ เพื่อใช้ระบุเนื้อเรื่องสำคัญของวัสดุห้องสมุดอย่างสั้น ๆ (อัมพร ทีชะระ, 2546: 31)

หัวเรื่อง คือ คำหรือวลีที่ใช้ในการลงรายการ เพื่อแสดงถึงเนื้อหาสำคัญของหนังสือหรือวัสดุห้องสมุดประเภทอื่น ๆ เพื่อเป็นเครื่องมือสำหรับผู้ใช้ห้องสมุด หรือบรรณารักษ์ในการค้นหาสิ่งที่ต้องการได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว (Sears, 2004)

หัวเรื่อง คือ คำคำเดียวหรือกลุ่มคำ โดยทั่วไปเป็นคำนามทั้งเอกพจน์และพหูพจน์ หัวเรื่องมีลักษณะเป็นคำนามที่เชื่อมด้วย "กับ" "และ" หรือ คำนามที่ใช้เครื่องหมาย (--) ชัดคั่นเพื่อแสดงเนื้อหาที่เฉพาะเจาะจง และเป็นกลุ่มคำที่มีคำอธิบายประกอบอยู่ในเครื่องหมายวงเล็บ ( ) (L.C. Subject Headings, 2001: viii)

หัวเรื่อง คือ คำหรือกลุ่มคำที่กำหนดไว้ในรายการบรรณานุกรมของหนังสือหรือทรัพยากรสารสนเทศเพื่อเป็นตัวแทนเนื้อหา จัดเรียงตามลำดับอักษรเพื่อความสะดวกในการค้นหาของผู้ใช้และเพื่อการตัดสินใจเลือกกำหนดหัวเรื่องของบรรณารักษ์ให้มีความเหมาะสมและเป็นเอกภาพ (Feather and Sturges, 2003: 623)

จากคำนิยามที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปความหมายได้ว่า

หัวเรื่อง คือ คำ กลุ่มคำ หรือวลีที่กำหนดขึ้นใช้อย่างมีหลักเกณฑ์ เพื่อชี้ระบุเนื้อเรื่องของทรัพยากรสารสนเทศ มีลักษณะเป็นคำสั้น ๆ กะทัดรัด ได้ใจความ สื่อความหมายชัดเจน และมีความหมายเฉพาะ ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสืบค้นและเป็นจุดเข้าถึงสารสนเทศที่สำคัญ

ความสำคัญของหัวเรื่อง

หัวเรื่องเป็นศัพท์ควบคุม โดยการใช้ศัพท์หนึ่งคำทำหน้าที่ควบคุมคำอื่น ๆ อีกหลายคำที่มีความหมายอย่างเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน เมื่อใช้หัวเรื่องนั้นสืบค้นจะสามารถค้นหาสารสนเทศที่มีเนื้อหาเดียวกันได้จำนวนมาก แม้ว่าผู้แต่งจะใช้ศัพท์แตกต่างกันไปตามความถนัด ความนิยม และประสบการณ์ของแต่ละคน การกำหนดหัวเรื่องมีขั้นตอนเช่นเดียวกันกับการวิเคราะห์เรื่อง คือ การวิเคราะห์และตรวจสอบแนวคิดสำคัญของทรัพยากรสารสนเทศ แล้วถ่ายทอดแนวคิดสำคัญนั้นเป็นภาษาควบคุมคือ หัวเรื่อง

หัวเรื่องที่ห้องสมุดใช้จะต้องเลือกจากคู่มือหัวเรื่องที่ได้มาตรฐานและเป็นที่ยอมรับในวิชาชีพหรือเป็นไปตามนโยบายของห้องสมุด มีความเหมาะสมกับประเภทและขนาดของห้องสมุด ตรงกับความต้องการของผู้ใช้ เช่น ห้องสมุดเฉพาะขนาดใหญ่ที่ผู้ใช้เป็นนักวิชาการและนักวิจัย ควรกำหนดหัวเรื่องที่มีความเฉพาะเจาะจง เป็นศัพท์วิชาการ เป็นต้น จำนวนหัวเรื่องของทรัพยากรสารสนเทศแต่ละรายการอาจกำหนดได้มากกว่า 1 หัวเรื่อง เพื่อให้ครอบคลุมเนื้อหาสำคัญทั้งหมดของทรัพยากรสารสนเทศ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับขอบเขตความสนใจของผู้ใช้และดุลยพินิจของบรรณารักษ์ นอกจากนี้ หัวเรื่องที่กำหนดใช้แล้วควรทำรายการหลักฐานไว้เพื่อเป็นแบบฉบับมาตรฐาน เพื่อความเป็นเอกภาพของหัวเรื่อง พร้อมทั้งทำรายการโยงจากคำที่ไม่ใช่ไปยังหัวเรื่องที่ใช้และหัวเรื่องที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะเป็นการช่วยป้องกันความล้มเหลวในการสืบค้นสารสนเทศด้วยหัวเรื่อง เนื่องจากผู้ใช้สืบค้นไม่พบสารสนเทศที่

ต้องการ (อัมพร ทีชะระ, 2534: 75-76 ; Haykin, 1985: 107-111 ; Chan, 1995: 15-32 ; Ayers, 2001: 51-54)

หัวข้อเรื่องจึงมีความสำคัญต่อผู้ใช้สารนิเทศและผู้ปฏิบัติงานด้านสารนิเทศ (ลดาวัลย์ ศรีธวัช ณ อยุธยา, 2546: 355) ดังนี้

1. หัวเรื่องที่กำหนดแทนเนื้อหาของทรัพยากรสารนิเทศประเภทต่าง ๆ ทำให้ผู้ใช้ทราบว่าห้องสมุดมีทรัพยากรสารนิเทศในเนื้อหาที่ต้องการหรือไม่ มากหรือน้อยเพียงใด
2. หัวเรื่องเป็นเครื่องมือสำคัญในการสืบค้นและเป็นจุดเข้าถึงสารนิเทศทุกชนิดที่มีเนื้อเรื่องเดียวกันหรือมีความสัมพันธ์กัน
3. หัวเรื่องเป็นเครื่องมือช่วยในการจัดหาทรัพยากรสารนิเทศ โดยการตรวจสอบหัวเรื่องว่าห้องสมุดมีทรัพยากรสารนิเทศประเภทใด สาขาใด และจำนวนมากน้อยเพียงใด
4. ใช้จัดทำเครื่องมือช่วยค้นอื่น ๆ เช่น การทำฐานข้อมูลเฉพาะสาขา การทำบรรณานุกรมเฉพาะวิชาหรือเฉพาะเรื่อง การทำตรรกะนิเรื่อง เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม หัวเรื่องก็มีข้อจำกัดเช่นเดียวกัน คือ ศัพท์ตรรกะที่ใช้เป็นหัวเรื่องมักพบว่าเป็นศัพท์กลาง ๆ ไม่มีความเฉพาะเจาะจง และล้าสมัยภายในช่วงเวลาหนึ่ง ทำให้ต้องปรับปรุงเพิ่มเติมอยู่เสมอ การกำหนดหัวเรื่องมีค่าใช้จ่ายสูง และใช้เวลาในการพิจารณากำหนดหัวเรื่องนานกว่าศัพท์อิสระ นอกจากนี้คุณภาพของหัวเรื่องจะขึ้นอยู่กับผู้ทำหน้าที่กำหนดหัวเรื่อง หากขาดความรู้ แปลแนวความคิดหรือเลือกใช้หัวเรื่องแทนเนื้อหาผิดพลาดจะทำให้ข้อมูลในการสืบค้นสูญหาย และหากใช้หัวเรื่องไม่ตรงกันจะเป็นอุปสรรคในการแลกเปลี่ยนข้อมูลได้

ประเภทของหัวเรื่อง

หัวเรื่องแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ หัวเรื่องใหญ่ (Main heading) หรือ หัวเรื่องเฉพาะ และ หัวเรื่องย่อย (Subdivision or Subheading) (อัมพร ทีชะระ, 2546: 52)

1. หัวเรื่องใหญ่ (Main heading) เป็นคำหรือกลุ่มคำที่กำหนดให้ใช้ระบุเนื้อเรื่องสำคัญของทรัพยากรสารนิเทศ เช่น การศึกษา ยาเม็ด อาหารเสริม เป็นต้น

2. หัวเรื่องย่อย (Subdivision or Subheading) ได้แก่ หัวเรื่องที่ใช้ตามหลังหัวเรื่องใหญ่ เพื่อกำหนดขอบเขตหรือความหมาย ขยายความ หรือจำแนกรายละเอียดของหัวเรื่องใหญ่ให้มีความเฉพาะเจาะจงลงไป เช่น

    กลัมนเนื้ออักเสบ -- การรักษาด้วยยา
     สารต้านการอักเสบ -- ผลไม่พึงประสงค์
     ฟ้าทะลายโจร-- เคมีวิเคราะห์

ลักษณะทางภาษา

หัวเรื่อง มีลักษณะทางภาษาของคำหรือวลี (อัมพร ทีชะระ 2546: 49-52) ดังนี้

1. คำนาม (Noun) ได้แก่ คำวิสามานยนาม คือ คำที่เป็นชื่อเฉพาะของบุคคล สถาบัน สถานที่ สัญชาติ เชื้อชาติ วันสำคัญ พิธีสำคัญ ชื่อภูมิศาสตร์ เป็นต้น และคำวิสามานยนาม คือ คำที่หมายถึงสิ่งต่าง ๆ ทั่วไป คำนามแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1.1 คำนามเดี่ยว คือ คำนามคำเดียว หรือ คำนามที่มีความหมายเดียว

ตัวอย่าง   น้ำหอม   ยาฉีด
                          ประชากร   สมุนไพร

1.2 คำนามผสม หรือ คำนามที่มีส่วนขยาย

ตัวอย่าง   ผลิตภัณฑ์สุขภาพ   สารต้านจุลชีพ
                          น้ำมันหอมระเหย   ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา
                          กุมารเวชศาสตร์   อาหารทางการแพทย์

2. วลีหรือกลุ่มคำที่มีคำสันธานหรือบุพบทเชื่อม ได้แก่

2.1 วลีหรือกลุ่มคำที่มีใจความสมบูรณ์เชื่อมด้วยคำบุพบท

ตัวอย่าง   วิทยุในการศึกษา
                          หนังสือภาพสำหรับเด็ก
                          พฤกษศาสตร์ในวรรณคดี

2.2 วลีหรือกลุ่มคำที่เชื่อมด้วยคำสันธาน "กับ" ใช้กับทรัพยากรสารสนเทศที่มีเนื้อเรื่อง
สองเรื่องที่ตรงข้ามกันแต่มีความสัมพันธ์กัน

ตัวอย่าง พยาบาลกับผู้ป่วย
บ้านกับโรงเรียน

2.3 วลีหรือกลุ่มคำที่เชื่อมด้วยคำสันธาน "และ" ใช้กับทรัพยากรสารสนเทศที่มีเนื้อเรื่อง
สองเรื่องสัมพันธ์กัน

ตัวอย่าง ขยะและการกำจัดขยะ
เสื้อผ้าและการแต่งกาย

3. คำนามที่มีการสลับที่คำ (Inverted heading) โดยให้คำที่ต้องการเน้นหนักมาอยู่เป็นคำ
แรก และกลับส่วนขยายของคำไปอยู่ด้านหลังในลักษณะการกลับคำ โดยใช้เครื่องหมายจุลภาค (.)
คั่นเพื่อความสะดวกในการค้นหาสารนิเทศเนื้อเรื่องเดียวกันหรือเรื่องที่มีความสัมพันธ์กันให้มารวมอยู่
ในที่เดียวกัน และเป็นการเลี่ยงไม่ให้คำที่ซ้ำกันมาอยู่รวมกัน เช่น การ ความ เทคนิคทาง เป็นต้น

ตัวอย่าง ยา, การบรรจุหีบห่อ โภชนาการ, คุณค่าทาง
อาหาร, การปรุง เ็นไซม์, เทคนิคทาง

4. หัวเรื่องที่มีคำอธิบายประกอบอยู่ในเครื่องหมายวงเล็บ ( ) เพื่อชี้ระบุความหมายของคำ
ที่พ้องรูปและมีความหมายได้หลายอย่าง

ตัวอย่าง กระท่อม (พืช) / กระท่อม (ที่อยู่)
ทับทิม (ธัญมณี) / ทับทิม (ผลไม้)

คู่มือในการกำหนดหัวเรื่องภาษาไทย

คู่มือในการกำหนดหัวเรื่อง เป็นรายการหัวเรื่องที่ทำอย่างมีมาตรฐาน ผู้ทำดรรชนีสามารถ
คัดเลือกหัวเรื่องจากรายการหัวเรื่องที่บรรจุอยู่ในคู่มือเพื่อใช้เป็นตัวแทนเนื้อหาของทรัพยากรสารสนเทศ
คู่มือในการกำหนดหัวเรื่องที่ห้องสมุดเลือกใช้ควรมีความเป็นมาตรฐานและเหมาะสมกับสาขาวิชาหรือ
ความสนใจของผู้ใช้ เพื่อให้มีความเป็นเอกภาพทั้งในด้านรูปแบบและการใช้คำ (กมลลา รุ่งอุทัย และ
คนอื่น ๆ, 2533) การเลือกคู่มือในการกำหนดหัวเรื่องควรคำนึงถึงองค์ประกอบของห้องสมุดแต่ละแห่ง
เช่น ประเภทของหน่วยงานที่สังกัด ขนาดของห้องสมุด ผู้ใช้ห้องสมุด เป็นต้น

คู่มือที่ใช้กำหนดหัวเรื่องแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

1. คู่มือหัวเรื่องทั่วไป

คู่มือกำหนดหัวเรื่องทั่วไป เป็นคู่มือที่บรรจุหัวเรื่องที่ครอบคลุมสารนิเทศทุกสาขาวิชา อย่างกว้าง ๆ จัดทำโดยหน่วยงาน / สถาบันต่าง ๆ ตัวอย่างคู่มือหัวเรื่องทั่วไปภาษาไทย เช่น

คณะทำงานกลุ่มวิเคราะห์ทรัพยากรสารสนเทศ ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา. หัวเรื่องสำหรับหนังสือภาษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : คณะทำงาน, 2547.

เจลิยว พันธุ์สีดา, เต็มสุข พงษ์ตัน และบุญศรี ไพรัตน์. หลักการกำหนดหัวเรื่องและหัวเรื่องภาษาไทยของสำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. กรุงเทพมหานคร : สำนักหอสมุด, 2520.

พวา พันธุ์เมฆา. หัวเรื่องภาษาไทย. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2542.

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สำนักหอสมุด. ฝ่ายวิเคราะห์วัสดุสารนิเทศ. หัวเรื่องสำหรับหนังสือภาษาไทยของห้องสมุด มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : ฝ่ายวิเคราะห์วัสดุสารนิเทศ, 2537.

รัตพร ชังธาดา, ประจักษ์ กือเจริญ, และณรงค์ ป้อมนุปลา. การให้หัวเรื่องและบัญชีหัวเรื่องสำหรับหนังสือภาษาไทย. มหาสารคาม : ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2527.

สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย. หัวเรื่องสำหรับหนังสือภาษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร : สมาคม, 2530.

2. คู่มือหัวเรื่องเฉพาะสาขาวิชา

คู่มือในการกำหนดหัวเรื่องเฉพาะสาขาวิชาซึ่งเป็นหัวเรื่องภาษาไทย พบว่ามีการจัดทำเฉพาะหัวเรื่องสาขาการแพทย์เพียงสาขาเดียว ได้แก่

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. คณะแพทยศาสตร์. หน่วยจุฬาลงกรณ์เวชสาร. สหคณาจารย์
หัวข้อเรื่องภาษาไทยทางการแพทย์. กรุงเทพมหานคร : คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.

มหาวิทยาลัยมหิดล. สำนักหอสมุด. หัวข้อเรื่องการแพทย์ภาษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. นครปฐม :
 สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยมหิดล, 2533.

ด้วยความก้าวหน้าทางวิทยาการสาขาต่าง ๆ ประกอบกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ภาษา และวัฒนธรรม ทำให้เกิดความรู้และทรัพยากรสารสนเทศใหม่ ๆ ซึ่งมีความหลากหลายทั้งในด้านเนื้อหา และรูปแบบ ทำให้หัวข้อที่มีอยู่ในคู่มือกำหนดหัวข้อเรื่องล้าสมัย ไม่เพียงพอกับการใช้งาน จึงต้อง มีการปรับปรุงหัวข้อเรื่องและกำหนดหัวข้อเรื่องใหม่เพิ่มเติมอยู่ตลอดเวลา (ลดาวัลย์ ศรีวัช ฌ อยุธยา, 2546: 357)

ในการปรับปรุงหัวข้อเรื่องภาษาไทย คณะทำงานกลุ่มวิเคราะห์ทรัพยากรสารสนเทศ หอสมุด สถาบันอุดมศึกษาได้มีการประชุมคณะทำงาน ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนบรรณารักษ์ฝ่ายวิเคราะห์ ทรัพยากรสารสนเทศของหอสมุดสถาบันอุดมศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชนเป็นประจำทุก 2 เดือน เพื่อให้ผู้แทนแต่ละสถาบันนำเสนอหัวข้อเรื่องใหม่ที่ได้รับการตรวจสอบความถูกต้องจากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะ สาขาแล้วให้ที่ประชุมรับรอง หรือหากเป็นหัวข้อเรื่องที่ยังไม่ได้รับการตรวจสอบเนื่องจากสถาบันของผู้ นำเสนอไม่มีผู้เชี่ยวชาญ คณะทำงานจะมอบหมายให้ผู้แทนหอสมุดสถาบันที่มีการเรียนการสอนใน สาขานั้นนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณา เช่น หัวเรื่องทางการแพทย์จะมอบหมายให้ผู้แทนบรรณารักษ์ ฝ่ายวิเคราะห์ทรัพยากรสารสนเทศ สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นผู้นำไปตรวจสอบ เป็นต้น รายการหัวข้อเรื่องที่ได้รับการรับรองในที่ประชุมแล้วจะจัดพิมพ์เป็นรายการหัวข้อเรื่องใหม่แจกให้ผู้แทนของ หอสมุดแต่ละแห่งในการประชุมครั้งถัดไปเพื่อนำไปเพิ่มเติมในรายการหลักฐาน (Subject Authority File) ซึ่งอยู่ในฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์ของหอสมุดต่อไป (วัฒนา นามเมือง, สัมภาษณ์)

คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล มีวัตถุประสงค์เพื่อผลิตเภสัชกรและนักวิจัยที่มี คุณภาพในระดับสากลที่มีคุณธรรมและจรรยาบรรณในวิชาชีพ สามารถสร้างผลงานวิจัยขั้นพื้นฐาน และวิจัยประยุกต์ในระดับสากลที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม เป็นแหล่งบริการทางวิชาการที่เป็นประโยชน์ ต่อสาธารณชนและการพึ่งตนเอง เพื่อประยุกต์เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหาร การวิจัย การศึกษา

และการบริการวิชาการที่มีประสิทธิภาพและทันสมัย และส่งเสริมทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติ (คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2548: [1])

นอกจากคณะได้สร้างเภสัชกรที่มีคุณภาพมาโดยตลอดแล้ว งานวิจัยของอาจารย์ในคณะยังได้รับการสนับสนุนทั้งจากภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ทำให้มีผลงานวิจัยที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารวิจัยระดับชาติและระดับนานาชาติเป็นจำนวนมาก ได้รับรางวัลงานวิจัยดีเด่นหลายรางวัล รวมถึงมีผลงานที่จดสิทธิบัตรแล้วสองเรื่อง คณะยังให้ความสำคัญในการเผยแพร่ความรู้และงานวิจัยทางเภสัชศาสตร์และสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง โดยการผลิตวารสารวิชาการ 2 ชื่อเรื่อง คือ วารสารเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล (Mahidol University Journal of Pharmaceutical Sciences) และวารสารสมุนไพร (Thai Journal of Phytopharmacy) เพื่อเป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ แลกเปลี่ยน ข้อมูลวิชาการระหว่างคณาจารย์ บุคลากรสาธารณสุข นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป นอกจากนี้ ยังได้จัดการประชุม อบรม และสัมมนาทางวิชาการอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 ถึงปัจจุบัน เพื่อบริการทางวิชาการในด้านต่าง ๆ ของวิชาชีพ รวมทั้งบริการความรู้เรื่องยา อาหาร เครื่องสำอาง และสมุนไพรให้แก่หน่วยงานและประชาชนทั่วไป

คณะเภสัชศาสตร์ประกอบด้วยภาควิชาต่าง ๆ 10 ภาควิชา ได้แก่ ภาควิชาเภสัชกรรม เภสัชอุตสาหกรรม เภสัชเคมี เภสัชพฤกษศาสตร์ เภสัชวินิจฉัย สรีรวิทยา ชีวเคมี จุลชีววิทยา เภสัชวิทยา และอาหารเคมี มีการเรียนการสอน 3 ระดับ คือ ระดับปริญญาตรี ระดับปริญญาโท และระดับปริญญาเอก รวม 9 หลักสูตร ดังนี้

1. ระดับปริญญาตรี

คณะเภสัชศาสตร์เปิดสอนหลักสูตรเภสัชศาสตรบัณฑิต (Bachelor of Science in Pharmacy) เพื่อผลิตเภสัชกรที่มีความรู้ ความสามารถ สติปัญญา และจรรยาบรรณในการปฏิบัติหน้าที่ตามสาขาต่าง ๆ ของวิชาชีพเภสัชกรรม ใช้เวลา 5 ปีการศึกษา โดยไม่มีการแยกสาขาวิชา หน่วยกิตรวมอยู่ในช่วง 183-188 หน่วยกิต

2. ระดับปริญญาโท มี 3 หลักสูตร ดังนี้

2.1 วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (Master of Science in Pharmacy) ประกอบด้วย 10 สาขาวิชา ได้แก่ เภสัชการ เภสัชกรรมคลินิก บริหารเภสัชกิจ เภสัชเคมี เภสัชวินิจฉัย จุลชีววิทยา ชีวเคมี เภสัชวิทยา พฤษเคมี และพิษวิทยา

2.2 วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาเภสัชศาสตร์ชีวภาพ (Master of Science in Biopharmaceutical Sciences) ประกอบด้วย 4 สาขาวิชา ได้แก่ จุลชีววิทยา ชีวเคมี เภสัชวิทยา และสรีรวิทยา

2.3 วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาเภสัชเคมีและพฤษเคมี (Master of Science in Biopharmaceutical Chemistry and Phytochemistry) ประกอบด้วย 2 สาขาวิชา ได้แก่ เภสัชเคมี และพฤษเคมี

3. ระดับปริญญาเอก มี 5 หลักสูตร ได้แก่

3.1 ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาเภสัชการ (Doctor of Philosophy (Pharmaceutics))

3.2 ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาเภสัชศาสตร์ชีวภาพ (Doctor of Philosophy (Biopharmaceutical Sciences))

3.3 ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาเภสัชเคมีและพฤษเคมี (Doctor of Philosophy (Pharmaceutical Chemistry and Phytochemistry))

3.4 ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพฤษเภสัชภัณฑ์ (Doctor of Philosophy (Phyto pharmaceutical Sciences)) เป็นหลักสูตรบูรณาการวิทยาการด้านสมุนไพรและผลิตภัณฑ์ธรรมชาติทุกสาขา

3.5 ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารเภสัชกิจ (Doctor of Philosophy (Pharmacy Administration)) เป็นหลักสูตรร่วมกับคณะเภสัชศาสตร์ University of North Carolina at Chaper Hill, University of Arizona at Tucson และ University of Minnesota ประเทศสหรัฐอเมริกา

การดำเนินงานของคณะเภสัชศาสตร์ นอกจากประกอบด้วยภาควิชา 10 ภาควิชาแล้วยังมีหน่วยงานและสำนักงานต่าง ๆ ที่มีหน้าที่สนับสนุนการเรียนการสอน การวิจัย และการบริการวิชาการ ดังนี้ สำนักงานคณบดี สำนักงานข้อมูลสมุนไพร คลังข้อมูลยา สวนสมุนไพรสิริรุกชาติ สถานที่

ผลิตยา โครงการพัฒนาการผลิตเภสัชภัณฑ์และสมุนไพร สถานปฏิบัติการณ์เภสัชกรรมชุมชน ห้องเครื่องมือวิจัยกลาง สถานที่เลี้ยงสัตว์ทดลอง หน่วยปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ และห้องสมุดคณะเภสัชศาสตร์ หรือ ห้องสมุดประดิษฐ์ หุ่นทางกูร ซึ่งห้องสมุดนับได้ว่าเป็นแหล่งสารสนเทศหลักในการสนับสนุนการเรียนการสอน การค้นคว้าวิจัยของทั้งอาจารย์และนักศึกษา และเป็นแหล่งบริการทางวิชาการ สาขาเภสัชศาสตร์ที่สำคัญแห่งหนึ่งในประเทศ

ห้องสมุดคณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ห้องสมุดคณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล หรือ ห้องสมุดประดิษฐ์ หุ่นทางกูร จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2512 มีฐานะเป็นห้องสมุดสาขา สังกัดสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยมหิดล ปัจจุบัน ตั้งอยู่ที่อาคารราชรัตน์ ชั้น 2 คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล เลขที่ 447 ถนนศรีอยุธยา แขวงทุ่งพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพฯ รหัสไปรษณีย์ 10400

ห้องสมุดคณะเภสัชศาสตร์ เป็นห้องสมุดเฉพาะที่มีความสำคัญต่อการศึกษาสาขาเภสัชศาสตร์ ในฐานะเป็นหน่วยงานบริการวิชาการ สนับสนุนการเรียนการสอน การศึกษาค้นคว้า การวิจัยแก่อาจารย์และนักศึกษาในคณะ รวมถึงหน่วยงานอื่นๆ และบุคคลภายนอก มีหน้าที่ในการจัดหา จัดระบบ และให้บริการสารสนเทศสาขาเภสัชศาสตร์และสาขาอื่นที่เกี่ยวข้อง (สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยมหิดล, 2549: 12) เพื่อเป็นแหล่งค้นคว้าข้อมูลทางวิชาการและรองรับการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษาจากทรัพยากรสารสนเทศหลากหลายรูปแบบทั้งฉบับพิมพ์และอิเล็กทรอนิกส์ ผู้ใช้สามารถสืบค้นสารสนเทศทุกประเภทผ่านรายการออนไลน์ของสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยมหิดล (<http://www.li.mahidol.ac.th>) และยังสามารถสืบค้นเชื่อมโยงไปยังแหล่งสารสนเทศอื่น ๆ บนเครือข่ายสารสนเทศได้

การดำเนินงาน

ห้องสมุดคณะเภสัชศาสตร์ มีบุคลากรปฏิบัติงาน 5 คน เป็นบรรณารักษ์ 2 คน และเป็นผู้ปฏิบัติงานห้องสมุด 3 คน มีการดำเนินงานแบ่งเป็น 3 งาน (ศูนย์ นุ้ยจันทร์, สัมภาษณ์) ดังนี้

1. งานพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศ

ทำหน้าที่จัดหาทรัพยากรสารสนเทศเพื่อให้บริการแก่ผู้ใช้โดยมุ่งเน้นสาขาเภสัชศาสตร์ และสาขาอื่นๆที่เกี่ยวข้อง ทรัพยากรสารสนเทศที่จัดหา ได้แก่ หนังสือ ตำรา วารสาร วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย โครงการพิเศษของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม ไลบรารีอิเล็กทรอนิกส์ และสื่อมัลติมีเดีย วารสารอิเล็กทรอนิกส์ หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ และฐานข้อมูลออนไลน์

2. งานบริการ ได้แก่

- 2.1 บริการยืม-คืนทรัพยากรสารสนเทศด้วยระบบอัตโนมัติ รวมถึงการให้ยืมและรับคืนหนังสือระหว่างห้องสมุดคณะต่างๆ ในมหาวิทยาลัยมหิดล
- 2.2 บริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้า
- 2.3 บริการยืมระหว่างห้องสมุด
- 2.4 บริการหนังสือจองและหนังสือสำรอง
- 2.5 บริการส่งข้อบทความอิเล็กทรอนิกส์จากแหล่งบริการสารสนเทศต่างๆ
- 2.6 บริการสารสนเทศคัดสรร
- 2.7 บริการทำรายการข้อมูลบรรณานุกรม (CIP) และขอหมายเลข ISBN
- 2.8 บริการแนะนำการเขียนบรรณานุกรม
- 2.9 บริการสอนการใช้ห้องสมุด ในรายวิชาเภสัชศาสตร์สัมพันธ์ สำหรับนักศึกษาปริญญาตรี และการสืบค้นสารสนเทศเพื่อการวิจัย ในรายวิชา Research Methodology สำหรับนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา
- 2.10 บริการนำชมห้องสมุดและแนะนำการใช้ทรัพยากรสารสนเทศ
- 2.11 บริการฝึกอบรมการใช้ฐานข้อมูลออนไลน์

3. งานวิเคราะห์ทรัพยากรสารสนเทศ

งานวิเคราะห์ทรัพยากรสารสนเทศทำหน้าที่ลงรายการ ให้เลขหมู่ และกำหนดหัวเรื่องของทรัพยากรสารสนเทศ ในการให้เลขหมู่ ห้องสมุดใช้ระบบจัดหมู่ 2 ระบบ ดังนี้

- ระบบการจัดหมู่ของหอสมุดรัฐสภาอเมริกัน (Library of Congress Classification System) สำหรับทรัพยากรสารสนเทศสาขาสังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ และสาขาเทคโนโลยี คู่มือที่ใช้ในการจัดหมู่ คือ Library of Congress Classification (1998)

- ระบบการจัดหมู่ของหอสมุดแพทย์แห่งชาติอเมริกัน (National Library of Medicine Classification System) สำหรับทรัพยากรสารสนเทศสาขาวิทยาศาสตร์ชีวภาพ เภสัชศาสตร์ และวิทยาศาสตร์การแพทย์สาขาอื่น ๆ คู่มือที่ใช้ในการจัดหมวดหมู่ คือ National Library of Medicine Classification : a scheme for the shelf arrangement of library materials in the field of medicine and its related sciences (1994)

สำหรับสิ่งพิมพ์ลักษณะพิเศษ ได้แก่ วิทยานิพนธ์ โครงการพิเศษ มาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม คู่มือการศึกษาต่อ โสตทัศนวัสดุและสื่อมัลติมีเดีย หอสมุดใช้ระบบสัญลักษณ์เฉพาะ (Local Call Number)

ในการลงรายการ หอสมุดคณะเภสัชศาสตร์ได้ลงรายการทรัพยากรสารสนเทศอย่างเป็นระบบตามหลักเกณฑ์การลงรายการบรรณานุกรมที่เป็นมาตรฐานสากล คือ AACR II และกำหนดหัวเรื่องภาษาไทยด้วยคู่มือหัวเรื่อง 2 เล่มเป็นหลัก คือ

คณะทำงานกลุ่มวิเคราะห์ทรัพยากรสารสนเทศ หอสมุดสถาบันอุดมศึกษา. หัวเรื่องสำหรับหนังสือภาษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : คณะทำงาน, 2547.
มหาวิทยาลัยมหิดล. สำนักหอสมุด. หัวเรื่องการแพทย์ภาษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. นครปฐม : สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยมหิดล, 2533.

คู่มือทั้ง 2 เล่มดังกล่าวบรรจุหัวเรื่องสาขาเภสัชศาสตร์จำนวนน้อยมากและไม่ทันสมัย ทำให้หอสมุดต้องกำหนดหัวเรื่องเพิ่มเติมโดยการค้นหาคำศัพท์จากหนังสืออ้างอิงประเภทต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่ยอมรับในวิชาชีพ เช่น

มหาวิทยาลัยมหิดล. คณะเภสัชศาสตร์. หน่วยข้อมูลสมุนไพร. ศัพท์แพทย์ไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ประชาชน, 2535.

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะเภสัชศาสตร์. สารานุกรมเภสัชศาสตร์ ล.1-2

นครนายก: คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2543-45.

ราชบัณฑิตยสถาน. ศัพท์แพทยศาสตร์อังกฤษ-ไทย ไทย-อังกฤษ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน.

พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, 2546.

สภาเภสัชกรรม. คณะทำงานจัดทำศัพท์เภสัชศาสตร์. ศัพท์เภสัชศาสตร์ พ.ศ. 2546. กรุงเทพฯ

มหานคร : แสงเทียนการพิมพ์, 2546.

สุธี เวคะวากยานนท์. ศัพท์เภสัชกรรม. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาเภสัชกรรม

คณะเภสัชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.

รวมถึงการตรวจสอบหัวข้อเรื่องจากรายการออนไลน์ของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาอื่น ๆ ที่เปิดสอนสาขาเภสัชศาสตร์ จำนวน 11 แห่ง ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยนเรศวร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัยรังสิต และมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ รวมถึงการปรึกษาหรือขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขา

เครื่องมือช่วยค้นทรัพยากรสารนิเทศทุกประเภทได้จัดทำรายการออนไลน์รวมอยู่ในฐานข้อมูลทรัพยากรสารนิเทศ ของสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยมหิดล (MULINET) ผู้ใช้สามารถสืบค้นทรัพยากรสารนิเทศได้จากช่องทางการสืบค้นต่าง ๆ ได้แก่ ชื่อผู้แต่ง (Author) ชื่อเรื่อง (Title) หัวเรื่อง (Subject) คำสำคัญ (Words) เลขหมู่หนังสือ (Call number) เลขประจำหนังสือสากล (ISBN) สำหรับรายการแสดงผลการสืบค้นประกอบด้วยข้อมูลทางบรรณานุกรม เลขเรียกหนังสือ สัญลักษณ์แสดงสถานที่จัดเก็บและบริการ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหัวเรื่อง พบว่ามีการศึกษา 3 ลักษณะ คือ การศึกษาบรรณารักษ์ถึงการให้หัวเรื่อง การศึกษาผู้ใช้ถึงความต้องการและการใช้หัวเรื่อง และการศึกษาทั้งบรรณารักษ์และผู้ใช้ ซึ่งในการวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอเฉพาะงานวิจัยที่ศึกษาความต้องการและการใช้หัวเรื่องของผู้ใช้ และ งานวิจัยที่ศึกษาทั้งบรรณารักษ์และผู้ใช้เท่านั้น

ในการสำรวจงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ พบว่ามีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของจำนวนทั้งสิ้น 12 เรื่อง จำแนกเป็นงานวิจัยในประเทศ จำนวน 8 เรื่อง และงานวิจัยของต่างประเทศ จำนวน 4 เรื่อง ดังนี้

งานวิจัยในประเทศ

ดาราวรรณ เจียมเพิ่มพูน (2526) ศึกษาเรื่อง "การศึกษาการใช้หัวเรื่องภาษาไทยในสาขาประชากรศาสตร์" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาการใช้หัวเรื่องภาษาไทยสำหรับหนังสือในสาขาประชากรศาสตร์ของบรรณารักษ์จัดหมู่และทำบัตรรายการของห้องสมุดเฉพาะทางประชากรศาสตร์และแพทยศาสตร์ 7 แห่งในกรุงเทพมหานคร จำนวน 7 คน และศึกษาถึงความนิยมในการเลือกใช้หัวเรื่องภาษาไทยสำหรับหนังสือในสาขาวิชาประชากรศาสตร์ของผู้ใช้ห้องสมุดแห่งดังกล่าว จำนวน 35 คน ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า ผู้ใช้ห้องสมุดต้องการหัวเรื่องที่มีลักษณะการใช้คำแบบสามัญธรรมดาที่ไม่มีการกลับคำหรือการใช้หัวเรื่องย่อยประกอบหัวเรื่องใหญ่ จำนวนมากที่สุด 328 หัวเรื่อง (25.13%) จากหัวเรื่องทั้งหมด 1,305 หัวเรื่อง และยังพบว่าผู้ใช้ไม่รู้จักศัพท์ที่แปลจากคำภาษาต่างประเทศเนื่องจากไม่ใช่ศัพท์ที่บัญญัติใช้อย่างแพร่หลาย

เพ็ญพิมล เขียวนาวิน และคณะ (2529) ศึกษาเรื่อง "การสำรวจการใช้ดรรชนีหัวเรื่องบทความวารสารภาษาไทยทางการแพทย์" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจ รวบรวม และศึกษาดรรชนีหัวเรื่องภาษาไทยทางการแพทย์ที่ห้องสมุดคณะแพทยศาสตร์จัดทำขึ้น ศึกษาความพึงพอใจและความไม่พึงพอใจในการใช้ดรรชนีหัวเรื่องภาษาอังกฤษและภาษาไทย และการใช้ดรรชนีหัวเรื่องภาษาไทย ประชากรมี 2 กลุ่มคือ บรรณารักษ์ผู้จัดทำดรรชนีบทความวารสารภาษาไทย ห้องสมุดแพทย์และวิทยาศาสตร์การแพทย์ 13 แห่ง จำนวน 13 คน และ ผู้ใช้ห้องสมุดแพทย์และวิทยาศาสตร์การแพทย์ที่เป็นอาจารย์ แพทย์ นักวิทยาศาสตร์การแพทย์ นักศึกษาแพทย์และวิทยาศาสตร์การแพทย์สาขาอื่น ๆ และข้าราชการ จำนวน 271 คน ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าผู้ใช้ห้องสมุดส่วนใหญ่ต้องการหัวเรื่องที่มีลักษณะเป็นคำทับศัพท์ภาษาต่างประเทศ และปัญหาที่ผู้ใช้ประสบในการใช้หัวเรื่องดรรชนีวารสารคือ นึกคำศัพท์มาค้นได้ยาก (21.60%)

ละออ รอดมณี (2531) ศึกษาเรื่อง "หัวเรื่องภาษาไทยสาขาประมง" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหัวเรื่องภาษาไทยสาขาประมง เพื่อรวบรวมปัญหาที่บรรณารักษ์และนักวิชาการประมงประสบ

ในการใช้หัวเรื่องสาขาประมง และรวบรวมบัญชีหัวเรื่องภาษาไทยสาขาประมง โดยศึกษาจาก บรรณารักษ์วิเคราะห์หมวดหมู่และทำบัตรรายการ ห้องสมุดเฉพาะทางการประมง จำนวน 70 คน และนักวิชาการประมงและอาจารย์คณะประมง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จำนวน 70 คน ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า นักวิชาการประมงส่วนใหญ่นิยมใช้หัวเรื่องที่มีลักษณะเป็นค่านามผสม ซึ่งเป็น คำศัพท์ที่พบในหนังสือและเอกสารด้านการประมง (91.70%)

เพ็ญแข ประจงใจ (2533) ศึกษาเรื่อง "หัวเรื่องภาษาไทยสาขาวิศวกรรมศาสตร์" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาการให้หัวเรื่องภาษาไทยสาขาวิศวกรรมศาสตร์ ของบรรณารักษ์จัดหมู่และทำบัตรรายการ ห้องสมุดคณะวิศวกรรมศาสตร์ 11 แห่ง จำนวน 22 คน การรวบรวมหัวเรื่องภาษาไทยสาขาวิศวกรรมศาสตร์จากคู่มือหัวเรื่องภาษาไทย 3 เล่ม และศึกษาความนิยมของอาจารย์คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย 6 แห่ง จำนวน 85 คน ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่านักวิชาการวิศวกรรมศาสตร์นิยมเลือกใช้หัวเรื่องที่มีลักษณะเป็นค่านามผสมมากที่สุด จำนวน 1,106 คำ (76.81%)

ศรัณยา ดำรงกิจการวงศ์ (2536) ศึกษาเรื่อง "ความต้องการหัวเรื่องกฤตภาคของบุคลากรฝ่ายข่าวของห้องสมุดหนังสือพิมพ์ธุรกิจ" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการให้หัวเรื่องกฤตภาคของห้องสมุดหนังสือพิมพ์ธุรกิจ 4 แห่ง และความต้องการหัวเรื่องกฤตภาคของบุคลากรฝ่ายข่าวของหนังสือพิมพ์ธุรกิจ จำนวน 159 คน ในด้านการแบ่งกลุ่มหัวเรื่อง ประเภท และลักษณะการใช้ศัพท์ ผลการวิจัยพบว่า บุคลากรฝ่ายข่าวส่วนใหญ่ต้องการหัวเรื่องประเภทหัวเรื่องใหญ่ที่เป็นคำคำเดียว จำนวน 78 คน (49.06%) มีลักษณะการใช้ศัพท์เป็นศัพท์อิสระ จำนวน 114 คน (71.70%) บุคลากรฝ่ายข่าวประสบปัญหาในระดับปานกลาง โดยปัญหาที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ห้องสมุดให้หัวเรื่องกว้างมากเกินไป ($\bar{X}=3.30$)

พัชรี โชติสุนทรณ์มนตรี (2537) ศึกษาเรื่อง "หัวเรื่องภาษาไทยสาขาพลังงาน" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความนิยมของผู้ใช้ห้องสมุดที่เป็นนักวิชาการและนักวิจัยสาขาพลังงาน จำนวน 80 คน ในด้านการเลือกใช้คำหรือวลีเพื่อเป็นหัวเรื่องในการค้นคว้าเอกสารสาขาพลังงาน โดยการเก็บรวบรวมคำหรือวลีที่ใช้แพร่หลายในเอกสารสาขาพลังงานและสาขาที่เกี่ยวข้องจำนวน 498 คำ ผลการวิจัยพบว่านักวิชาการนิยมเลือกหัวเรื่องที่เป็นค่านามผสม จำนวนมากที่สุด 427 คำ (85.74%) ซึ่งเป็นคำที่พบในเอกสารสาขาพลังงาน และยังพบข้อเสนอแนะของนักวิชาการว่าห้องสมุดควรทำรายการโยงไปยังคำที่ห้องสมุดใช้

พิไลรัตน์ เทียนทัด (2539) ศึกษาเรื่อง "หัวเรื่องภาษาไทยในกฎหมายแพ่งและพาณิชย์" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการให้หัวเรื่องภาษาไทยในกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของห้องสมุดกฎหมายของหน่วยงานราชการในกรุงเทพมหานคร จำนวน 13 แห่ง ในด้านการแบ่งประเภทของหัวเรื่อง และลักษณะการใช้ศัพท์ และศึกษาความต้องการหัวเรื่องภาษาไทยในกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของนักกฎหมายที่สังกัดหน่วยงานราชการที่มีหน้าที่หลักในเรื่องการสอน การวิจัย การใช้ การตีความ และการร่างกฎหมายในกรุงเทพมหานคร จำนวน 167 คน ผลการศึกษาพบว่าจากหัวเรื่องทั้งหมดจำนวน 3,511 คำ นักกฎหมายต้องการหัวเรื่องใหญ่ที่เป็นคำคำเดียว จำนวน 2,130 คำ (60.67%) และมีลักษณะเป็นศัพท์อิสระจำนวน 2,666 คำ (75.93%) ปัญหาที่นักกฎหมายจำนวนมากที่สุด 66 คน (47.48%) ประสบในการค้นหาสารนิเทศทางกฎหมาย คือ หัวเรื่องไม่ตรงกับความเข้าใจของผู้ใช้

เพ็ญพิมล คงมนต์ (2539) ศึกษาเรื่อง "หัวเรื่องภาษาไทยสาขาสาธารณสุขศาสตร์" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการกำหนดหัวเรื่องภาษาไทยสาขาสาธารณสุขศาสตร์ ของบรรณารักษ์ วิเคราะห์เลขหมู่และบรรณารักษ์ทำดรรชนีวารสารของห้องสมุดทางด้านสาธารณสุข ที่สังกัดทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ จำนวน 10 คน ในด้านคู่มือที่ใช้ วิธีการกำหนดหัวเรื่อง และปัญหาในการกำหนดหัวเรื่อง เพื่อรวบรวมและเปรียบเทียบหัวเรื่องที่ปรากฏในหนังสือคู่มือการให้หัวเรื่องภาษาไทย และหัวเรื่องที่บรรณารักษ์กำหนดขึ้นใช้เองในห้องสมุดทางด้านสาธารณสุขในด้านประเภทของหัวเรื่องและลักษณะทางภาษาที่ใช้ และเพื่อศึกษาความต้องการใช้หัวเรื่องภาษาไทยของนักวิชาการสาธารณสุข จำนวน 151 คน ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่านักวิชาการสาธารณสุขส่วนใหญ่จำนวน 55 คน (59.14%) ต้องการหัวเรื่องที่มีลักษณะทางภาษาเป็นคำนามผสม และส่วนใหญ่ จำนวน 63 คน (68.48%) ประสบปัญหาหัวเรื่องกว้างเกินไปไม่มีความเฉพาะเจาะจง

งานวิจัยในต่างประเทศ

Leibtag (1982) ศึกษาเรื่อง "การปรับปรุงหัวเรื่องสำหรับห้องสมุดเฉพาะด้านอนามัยแม่และเด็กของโรงเรียนการอนามัยและสาธารณสุข Johns Hopkins" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุงหัวเรื่องเฉพาะทางด้านอนามัยแม่และเด็ก ในคู่มือกำหนดหัวเรื่องของหอสมุดรัฐสภาอเมริกันซึ่งมีจำนวนน้อย ไม่ครอบคลุมเนื้อหา บรรณารักษ์จึงเลือกใช้คู่มือกำหนดหัวเรื่องเพิ่มเติมจาก The Family/ Planning / Population Thesaurus ของศูนย์ประชากรโคโรไลน่า (Corolina Population Center) และ Medical Subject Headings ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า หัวเรื่องส่วนใหญ่ที่ปรับปรุงขึ้นช่วย

ให้ผู้ใช้ค้นหาสารนิเทศได้มากขึ้น และผู้ใช้ได้เสนอแนะให้ห้องสมุดทำรายการโยงคำที่มีความหมายใกล้เคียงกับหัวเรื่องที่ใช้เพื่อความสะดวกของผู้ใช้

Lester (1989) ศึกษาเรื่อง "การจับคู่คำระหว่างคำศัพท์ที่ผู้ใช้บริการใช้สืบค้นทางออนไลน์กับหัวเรื่องของหอสมุดรัฐสภาอเมริกัน" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสำเร็จของการค้นคืนสารนิเทศทางรายการออนไลน์จากคำค้นที่ผู้ใช้ใช้ตรงกับหัวเรื่องของหอสมุดรัฐสภาอเมริกัน โดยการเก็บรวบรวมคำค้นจากบันทึกรายการคำค้นทางรายการออนไลน์ (Transaction logs) ของห้องสมุด มหาวิทยาลัย Northwestern ระหว่างปีการศึกษา 1986-1987 ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าผู้ใช้จำนวนมากที่สุด (40%) ใช้คำค้นที่มีลักษณะเป็นคำคำเดียว

Poggione (1995) ศึกษาเรื่อง "การค้นคืนบทความในสิ่งพิมพ์ต่อเนื่องจากฐานข้อมูล MEDLINE และ SCISEARCH" ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า การกำหนดหัวเรื่องทางการแพทย์เพื่อเป็นดรรชนีวารสารมักเป็นคำที่ผู้ใช้ไม่รู้จักและไม่คุ้นเคย ผู้ใช้มากกว่า 94% พึงพอใจกับการสืบค้นด้วยคำหรือวลีที่ปรากฏในชื่อบทความ

Ojo-Ade และ Jagboro (2000) ศึกษาเรื่อง "การใช้หัวเรื่องในรายการออนไลน์ของห้องสมุดมหาวิทยาลัย Hezekiah Oluwasanmi ประเทศไนจีเรีย" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการใช้หัวเรื่อง ระดับของการใช้หัวเรื่อง และระดับของความสำเร็จในการสืบค้นสารนิเทศด้วยหัวเรื่องของผู้ใช้ห้องสมุด จำนวน 1,000 คน โดยการสังเกตพฤติกรรมการสืบค้น การส่งแบบสอบถามด้วยการสุ่มตัวอย่างจากรายชื่อสมาชิกห้องสมุด และการสัมภาษณ์ผู้ที่เข้าใช้ห้องสมุด ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าผู้ใช้ห้องสมุดส่วนใหญ่นิยมสืบค้นสารนิเทศด้วยหัวเรื่อง (88.40%) และมีความพึงพอใจในการสืบค้นด้วยหัวเรื่องในระดับมาก (90%) ปัญหาในการสืบค้นด้วยหัวเรื่องที่ใช้จำนวนมากที่สุดประสบใน 3 อันดับแรก ได้แก่ การจัดเรียงหัวเรื่องยุ่งยาก (40%) ไม่มีรายการโยงไปยังเรื่องที่เกี่ยวข้อง (20%) ไม่คุ้นเคยกับคำศัพท์ที่บรรณารักษ์ใช้ (6%) และยังพบว่า หากผู้ใช้สืบค้นด้วยหัวเรื่องไม่สำเร็จหรือไม่พึงพอใจ ผู้ใช้จำนวนมากที่สุด (43.40%) จะแก้ปัญหาด้วยการสืบค้นหัวเรื่องด้วยคำศัพท์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

จากผลการวิจัยจำนวน 12 เรื่องดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปประเด็นการศึกษาเกี่ยวกับความต้องการหัวเรื่องได้ดังนี้

1. ประเภทของหัวเรื่อง ลักษณะทางภาษา และลักษณะการใช้ศัพท์

ในด้านประเภทของหัวเรื่อง ผลการวิจัยของศรีธญา ดำรงกิจการวงศ์ (2536) และพิไลรัตน์ เทียนทัต (2539) ปรากฏผลสอดคล้องกันคือ นักข่าวหนังสือพิมพ์ธุรกิจ และ นักกฎหมาย ตามลำดับ ต้องการหัวเรื่องใหญ่ที่มีลักษณะเป็นคำคำเดียว ผลการวิจัยในส่วนนี้ยังพบว่าสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Lester (1989) ที่พบว่าคำค้นที่นักศึกษามหาวิทยาลัย Northwestern ใช้สืบค้นทางออนไลน์มีลักษณะเป็นคำคำเดียว

ในด้านลักษณะทางภาษา ผลการวิจัยของ ละออ รอดมณี (2531) เพ็ญแข ประจงใจ (2533) พัชรี โชติสุขคนธรมंत्री (2537) และเพ็ญพิมล คงมนต์ (2539) ปรากฏผลสอดคล้องกันคือ นักวิชาการประมง อาจารย์คณะวิศวกรรมศาสตร์ นักวิชาการสาขาพลังงาน และ นักวิชาการสาธารณสุข ตามลำดับ นิยมใช้หรือต้องการหัวเรื่องที่มีลักษณะเป็นคำนามผสม

ผลการวิจัยของ ดาราวรรณ เจียมเพิ่มพูน (2526) ยังพบว่า ผู้ใช้ห้องสมุดสาขาประชากรศาสตร์ต้องการหัวเรื่องที่มีลักษณะการใช้คำแบบธรรมชาติสามัญที่ไม่มีการกลับคำหรือการใช้หัวเรื่องย่อยประกอบหัวเรื่องใหญ่ และผลการวิจัยของ Poggione (1995) พบว่าผู้ใช้มีความพึงพอใจในการสืบค้นด้วยคำหรือวลีที่ปรากฏในชื่อบทความ

ในด้านลักษณะการใช้ศัพท์ ผลการวิจัยของ ศรีธญา ดำรงกิจการวงศ์ (2536) พิไลรัตน์ เทียนทัต (2539) ปรากฏผลสอดคล้องกันคือ นักข่าวหนังสือพิมพ์ธุรกิจ และนักกฎหมาย ตามลำดับ ต้องการหัวเรื่องที่มีลักษณะเป็นศัพท์อิสระ ในขณะที่งานวิจัยของ เพ็ญพิมล เขียวนาวิณ และคณะ (2529) พบว่าผู้ใช้ห้องสมุดแพทย์ต้องการหัวเรื่องที่มีลักษณะเป็นคำทับศัพท์ภาษาต่างประเทศ

2. ปัญหาการใช้หัวเรื่องในการสืบค้นสารนิเทศ

ผลการวิจัยของ ศรีธญา ดำรงกิจการวงศ์ (2536) และ เพ็ญพิมล คงมนต์ (2539) ปรากฏผลสอดคล้องกันคือ ผู้ใช้ประสบปัญหาหัวเรื่องที่ห้องสมุดกำหนดกว้างเกินไป ในขณะที่การวิจัย 3 เรื่อง ปรากฏผลใกล้เคียงกัน ได้แก่ ผลการวิจัยของ พิไลรัตน์ เทียนทัต (2539) พบว่า ปัญหาที่นักกฎหมายประสบในการค้นหาสารนิเทศ คือ หัวเรื่องไม่ตรงกับความเข้าใจของผู้ใช้ ผลการวิจัยของ Poggione (1995) พบว่าผู้ใช้ประสบปัญหาการกำหนดหัวเรื่องทางการแพทย์เพื่อทำดรรชนีวารสารมัก

เป็นคำที่ผู้ใช้ไม่รู้จักและไม่คุ้นเคย และผลการวิจัยของ Ojo-Ade และ Jagboro (2000) พบว่า ปัญหาที่ผู้ใช้จำนวนมากที่สุดประสบ 3 อันดับแรก ได้แก่ การจัดเรียงหัวเรื่องยุ่งยาก ไม่มีรายการโยงไปยังหัวเรื่องที่เกี่ยวข้อง และผู้ใช้ไม่คุ้นเคยกับคำศัพท์ที่บรรณารักษ์ใช้ ส่วนผลการวิจัยอีก 2 เรื่อง พบว่าแตกต่างกันไป ได้แก่ ผลการวิจัยของ ดาราวรรณ เจียมเพิ่มพูน (2526) พบว่าผู้ใช้ห้องสมุดประชากรศาสตร์ไม่รู้จักศัพท์ที่แปลจากคำภาษาต่างประเทศเนื่องจากไม่ใช่ศัพท์ที่บัญญัติใช้อย่างแพร่หลาย และผลการวิจัยของ เพ็ญพิมล เขียวนาวัน และคณะ (2529) พบว่าปัญหาที่ผู้ใช้ห้องสมุดแพทย์ประสบในการใช้ดรรชนีวารสาร คือ นึกคำศัพท์มาค้นได้ยาก

3. วิธีการแก้ปัญหาเมื่อประสบปัญหาในการสืบค้นสารนิเทศ

ผลการวิจัยของ Ojo-Ade และ Jagboro (2000) พบว่าเมื่อผู้ใช้ประสบปัญหาในการสืบค้นสารนิเทศจะแก้ปัญหาโดยการสืบค้นด้วยคำศัพท์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

นอกจากนี้ ยังพบข้อเสนอแนะของนักวิชาการในงานวิจัยของ พัชรี โชติสุคนธ์มนตรี (2537) และผู้ใช้หัวเรื่องในงานวิจัยของ Leibtag (1982) ซึ่งสอดคล้องกันคือ ห้องสมุดควรทำรายการโยงจากคำที่ไม่ใช่ไปยังคำที่ใช้เป็นหัวเรื่อง